

Open Hof, 19 februari 2022

Lezingen: Matteüs 5: 38 - 48 en 1 Korintiërs 3: 16 - 23

Thema: 'De moeilijkste les van Jezus'

Voorganger: ds. Annemieke de Bruijn

Gemeente van onze Heer, Jezus Christus,

Hoe reageer je eigenlijk als iemand je kwaad of onrecht doet? Het overkomt ons allemaal wel eens; Je hebt een conflict over geluidsoverlast met je burens, iemand levert je een nare streek, je wordt agressief benaderd in de trein. Of je hebt hard gewerkt in je moestuin, en als de oogst rijp is, wordt die gejat of vernield. Ik denk dat de eerste reactie die dan bij ons opkomt, er één van woede is. Bij mij zijn het tenminste geen vredelievende gedachten die op zo'n moment door me heen gaan. Maar wat doen we daar dan vervolgens mee?

Vanmorgen hebben we – net als afgelopen weken – weer een gedeelte uit de Bergrede gelezen, de beroemdste toespraak die Jezus ooit gehouden heeft. En die hele Bergrede gaat over hoe wij met elkaar om moeten gaan om dat Koninkrijk van God dichterbij te brengen in deze wereld: een Messiaanse Ethiek. En in de tekst van vanochtend, wordt dat toegespitst op precies dit thema: Hoe ga je er mee om als iemand jou kwaad doet... als iemand ver over je grenzen gaat... dingen doet die je kwetsen en waar je woedend van wordt...

Vandaag leren we van Jezus welke innerlijke houding van ons nodig is om vijandschap tussen mensen te overkomen en relaties weer te herstellen.

Als Jezus de lijnen van zijn ethiek uiteenzet, doet hij dat aan de hand van voorbeelden uit het dagelijks leven. Daarbij neemt hij als vertrekpunt deze woorden: “Jullie hebben gehoord dat gezegd werd... een oog voor een oog, een tand voor een tand.”

Deze woorden staan in Exodus en ook in de wet van Leviticus, En die wet¹ kenden de mensen goed... Daarin stond: “Wanneer iemand ietsel toebrengt aan een ander, moet hem hetzelfde ietsel worden toegebracht: een breuk voor een breuk een oog voor een oog, een tand voor een tand (en ook een leven voor een leven). Wat Hij de ander heeft aangedaan, zal ook hem aangedaan worden.”

Dat klinkt wel hard, maar die regels waren voor die tijd een geweldige verbetering, want mensen konden grenzeloos ver gaan in hun wraakneming (ook nu nog, trouwens). Die wetten stelden dus grenzen aan de wraak, want daar staat: jouw vergelding mag niet erger zijn dan wat de ander jou heeft aangedaan.

¹ De wet, die men in Exodus 21:23-25 en Leviticus 24:18-20 vindt, was ingesteld om te voorkomen dat iemand zichzelf ging wreken en het recht in eigen hand nam. Deze wet van de wedervergelding (de 'lex talionis') bestond uit het principe dat op een bepaalde overtreding een overeenkomstige vergelding stond. De *Codex Hammurabi*, samengesteld in ca. 1780 v.Chr., ook bekend als de 'Code van Hammurabi' is een van de oudste tot dusver gevonden geschreven wetten, die de vergelding aan banden legde.

Wij kennen hier gelukkig geen lijfstraffen of doodstraf meer, maar die ‘oog om oog, tand om tand-gerechtigheid’, strookt in principe ook met ons rechtvaardigheidsgevoel... Wij vinden het ook terecht dat een dader een straf krijgt opgelegd, die in verhouding staat tot het leed of de schade die hij bij het slachtoffer heeft aangericht. Er moet voor ons gevoel iets van genoegdoening of vergelding plaatsvinden: een gevangenisstraf, schadevergoeding of een werkstraf, voordat iemand weer mee kan doen in de maatschappij.

En het geval van een persoonlijk conflict in de privésfeer werkt dat ook zo, al is het maar in de vorm van een welgemeend excuus, of een bos bloemen.

Voor ons gevoel moet er dus iets van de kant van degene die kwaad heeft gedaan komen, om het weer goed te maken of de zaken recht te trekken, voordat we weer verder kunnen met elkaar.

En in de Bergrede zet Jezus daar een andere benadering tegenover met deze woorden: “En dit zeg ik erover... Ik vraag méér van jullie, iets dat veel verder gaat dan ‘oog om oog, tand om tand’. Als iemand je dwingt om een mijl met hem op te lopen, loop er dan twee mee. Als iemand je vraagt je onderkleed af te staan geef hem dan ook je bovenkleed mee... Als iemand je op de rechterwang slaat, keer hem dan ook je linkerwang toe.”

En dat waren niet zómaar een paar voorbeelden... want zo’n klap op de rechterwang krijgen, stond voor méér dan alleen zo’n fysieke klap incasseren. Er is iets vreemds met slaan op die rechterwang. Probeer het maar eens, met degene die naast u zit. Wel zachtjes natuurlijk. Probeer maar eens of u met de handpalm van uw rechterhand op de rechterwang van de ander kunt slaan... Dan zult u merken: dat werkt niet, want dan moet je je arm helemaal omdraaien. Zo kun je geen klap uitdelen. De enige manier waarop je iemand op de rechterwang kunt slaan is met de rug van de hand. Zo’n slag met de rug van je hand, werd door de Joden – en trouwens nu nog steeds in het Midden-Oosten – beschouwd als de ergste belediging².

En Jezus vraagt dan, om na zo’n vernederende klap, *niet* terug te slaan, maar ook de andere wang toe te keren. Hij vraagt in feite om het afzien van enige vorm van rechtvaardige vergelding, zelfs als die ander je diep gegriefd heeft.

En dat voorbeeld over die mijl meelopen, daar bedoelde Jezus ook wat anders mee, dan voor de gezelligheid een stukje met iemand oplopen. Want in die dagen van de Romeinse bezetting, had een Romeinse soldaat het recht, iemand te dwingen³; zijn spullen te helpen vervoeren... en hij kon voor dat doel ook je paard of je lastdier vorderen. Dat een bezettende macht je tot zoiets mag dwingen, is iets wat je tandenknarsend ondergaat. Daar weten de mensen die de oorlog hebben meegemaakt alles van, als hun fiets of hun paard werd gevorderd. En alsof dat nog niet genoeg is zegt Jezus : “Als iemand je dwingt om een mijl met hem op te lopen, loop er dan twee mee. En ook: “Als iemand je vraagt je bovenkleed af te staan geef hem dan ook je onderkleed mee...

Misschien denkt u wel, dat klinkt allemaal heel nobel, volmaakt en heilig, maar in de echte wereld werkt dat niet zo... Het is mij veel te soft en het voelt ook als oneerlijk. Moeten we dat

² Commentaar Studiebijbel

³ Het woord ‘dwingen, vorderen’ (*aggareuō*) stamt van het zelfstandig naamwoord *aggareus*, een Perzisch leenwoord, dat ‘koerier’ betekent. Deze Perzische koeriers hadden het recht om iedereen voor hun werk in te schakelen. Ze konden paarden vorderen en ook de eigenaar dwingen hen te helpen. De Romeinen hebben dit van de Perzen overgenomen en langzamerhand heeft het gebruik zich ontwikkeld tot voornamelijk militaire vorderingen van mensen en vee, die door elke Romein van hoge rang gedaan konden worden. Hier is gedacht aan het dragen van materieel over een bepaalde afstand. Een voorbeeld hiervan zien we in Matteüs 27: 32.

in de praktijk nou echt zo doen met elkaar? Moeten we dat allemaal maar goed vinden... dat iemand ons slaat, vernedert ... dat iemand ons dwingt dingen te doen, die we niet willen, en ons onze spullen wil afnemen? Moet je dan zeggen: "Wil je mijn jas hebben, weet je wat, neem mijn trui ook maar"? Mogen we soms niet voor onszelf opkomen en onszelf verdedigen? Moeten we alles wat ons wordt aangedaan als zielig slachtoffer ondergaan? Wil Jezus dat van ons vragen?

Maar een slachtofferrol op je nemen, dat is helemaal niet wat Jezus bedoelt. Hij wil ons leren om waardig te reageren, op wat ons wordt aangedaan, vanuit een houding van innerlijke weerbaarheid. Dus ja, stevig overeind blijven. En ja, natuurlijk mag je voor jezelf opkomen, jezelf verdedigen, maar dan wel zonder het doel om de ander net zo hard te treffen als hij jou heeft getroffen. Niks van lik op stuk geven, of de ander met gelijke munt terugbetalen. Want agressie, roept alleen maar nog meer agressie op. Dan kan wat klein begint volledig escaleren tot een familievete worden of een oorlog.

Jezus vraagt van ons iets, wat veel moeilijker is dan terugslaan. Terugslaan kan iedereen, dat is geen kunst. Hij zegt: *"Ik vraag jullie méér te doen dan het gewone.* Ik vraag je iemand die jou kwaad heeft gedaan, toch goed te blijven behandelen." Hij vraagt ons te kiezen voor een ander soort reactie, één die helemaal niet verwacht wordt... waarmee je de ander totaal verrast, en aan het denken zet over zichzelf. Dat is ook de manier waarop je de ander een kans geeft, om zelf bij te stellen... het anders te doen. Als je dat kunt, dan ben je niet zwak, maar juist heel sterk van binnen. In feite neem je dan weer de regie in eigen hand.

Over die opstelling die Jezus bedoelt, heb ik twee mooie voorbeelden. Het ene is een waar-gebeurd verhaal (uit een boek van Cees Dekker⁴). Het gaat over een groep gevangenen in een Nazi-concentratiekamp.

In een van de barakken kwam elke avond een sadistische kampbewaarder binnen, die een van de gevangenen afranselde; elke avond weer... zonder concrete aanleiding... steeds dezelfde persoon. Ook voor de andere gevangenen was het afschuwelijk om elke avond in machteloze woede toe te moeten zien, hoe hun medegevangene werd afgetuigd.

Maar na enkele weken verliep de avond anders; er stapte een andere gevangene naar voren die tegen de bewaker zei: "Als u beslist elke avond iemand moet afranselen, neem dan vanavond *mij*... voor de variatie."

De bewaker was even van zijn stuk gebracht, maar herstelde zich en zei: "Goed dan, dan neem ik jou vanavond, en niet die ander. Je mag me zelf zeggen hoeveel slagen ik je zal geven". Daarop zei de gevangene: "Dat laat ik aan *úw* geweten over". In verwarring zei de bewaker: "Ik heb geen geweten," waarop de gevangene sprak: "*Natúúrlijk* hebt u een geweten, anders had u me direct al afgeranseld." Hierop droop de bewaker af en kwam niet meer terug.

In dit voorbeeld zie je die volmaakte wet zoals die Jezus voor ogen staat. Door de waardige houding en moed van de gevangene, schaamt de bewaker zich voor het kwaad dat hij begaat. Dat is, denk ik, de kern... dat je door zelf goed te zijn iets teweegbrengt bij de ander, en zijn geweten, zijn waardigheid, zijn eigen menselijkheid. Dat je uitgaat van de verwachting dat er ook in iemand die jou slecht behandelt, iets van goedheid te vinden is, dat sterker gemaakt kan worden... dat het goede, het slechte kan overwinnen, en liefde haat kan overwinnen. En om dat te bereiken, moet je je eigen behoefte aan vergelding, genoegdoening of excuses opzij willen zetten.

⁴ Uit: C. Dekker en R. Sonneveld (red.), *Crux; Christenen over de kern van hun geloof* (Amsterdam 2010)

Daar is ook een mooi hedendaags voorbeeld van, van de ons welbekende christen Palestijn: Daoud Nassar en zijn familie met zijn Tent of Nations.

Zij volgen onvermoeibaar die lijn van Jezus: "Ook al sla je mij op mijn rechterwang... probeer je mijn land af te nemen, ook al hak je mijn olijfbomen om, al steek je mijn land in brand, al sla je ons het ziekenhuis in... Ik vind het erg dat het gebeurt, maar wij weigeren jullie vijand te zijn; wij blijven geloven dat goedheid uiteindelijk sterker is dan kwaad, en liefde sterker dan haat... en dat wij in vrede met jullie kunnen samenleven."

Zulke voorbeelden maken je stil. Dat is geen soft gedoe; het is de allermoeilijkste weg die je kunt gaan. Het is een weg van waardigheid, van kwetsbaar durven zijn en van moed. Naar wereldse maatstaven klinkt het misschien als dwaasheid, maar in de ogen van God, is dát nu juist wijsheid. Het is wijsheid, omdat dit de mensen weer tot elkaar brengt...

Het is wijsheid omdat dit de weg is, waarop mensen tot inkeer kunnen komen...

Het is wijsheid omdat dit de weg is, waarop echte vrede tot stand kan komen...

En het is wijsheid omdat je op deze manier ook je eigen goedheid en menselijkheid bewaart, en niet laat bederven door haat... en dan is er aan twee kanten iets gewonnen.

Nu kan je denken: wil Jezus soms die Joodse wetten afschaffen? Maar Jezus zegt: "Ik kom die wet niet afschaffen, maar vervullen... vervolmaken, maar die wetten moeten blijven." Wij hebben wetten nodig om onze samenleving te reguleren, anders zou alleen het recht van de sterkste gelden. De wereld heeft internationaal recht nodig waar landen zich aan moeten houden... om te voorkomen dat landen onder de voet worden gelopen. "Maar," zegt Jezus, "als je mij wilt volgen... en als je van mij wilt leren, hoe ik omga met de fouten die jullie zelf maken... dan vraag ik van jullie om die stap extra te doen richting de ander."

Wat Jezus ons vanmorgen wil leren, dat is de moeilijkste les voor ons, om in praktijk te brengen. Onze primaire impulsen zijn vaak sterk. En soms doe je je best, maar mislukt het... en dat is verdrietig. Maar Hij vraagt van ons om het te *blijven* proberen, in de kring van onze gemeente, of familie of werk.

Wat de Heer van ons vraagt heeft helemaal niets te maken met een slachtofferhouding, maar het heeft alles te maken met sterk zijn in de liefde, en te volharden om de ander te blijven zien als een waardevol mens. En dat je zo probeert de relatie met elkaar weer te herstellen.

Eigenlijk precies zo, als God dat naar ons toe doet.

Amen